

414
Cum se critică la noi în țară

UN DICȚIONAR ELEMENTAR AL LIMBEI ROMÂNE

DE

LAZĂR ȘĂINEANU

I
414
CRAIOVA

TIPO-LITOGRAFIA NAȚIONALĂ RALIAN ȘI IGNAT SAMITCA

47512

1901

Biblioteca Centrală
Școala Normală Craiova

In jurul unui dicționar....

Privire critică retrospectivă.

În ajun de a pune sub tipar o nouă edițiune a *Dicționarului Universal al limbii române*, am crezut momentul oportun de a trece în revistă criticele aduse acestei cărți, de a caracteriza tendența lor și a supune apoi unei cercetări rigurose principalele argumente și obiecțiuni, ce s'au scos la ivelă cu această ocaziune.

Sarcina mea ar fi cu totul ușoară, dacă criticele în cestiune ar fi îmbrăcat o formă acceptabilă, fără a fi degenerat în personalități, așa cum se obicinuesce între oameni culti și bine crescuți. Din nenorocire, cea mai mare parte a adversarilor mei a crezut de cuviință a se abate din calea cea largă a onestității literare și a-și formula întîmpinările într'un mod ce repugnă celei mai elementare probității și bune-cuviințe.

Nimic nu pôte mai bine ilustra starea lamentabilă a criticei noastre didactice de cât seria de pamflete ce s'au lansat în contra Dicționarului Universal. Animositatea a mers până acolo, în cât, pierdîndu-se cu totul din vedere caracterul operei, persôna autorului a fost substituită cărții sale și atacurile îndreptate în contră-i erau cu atât mai lipsite de rezervă, cu cât porniau de la ômenii obscuri sau compromiși și deci cu atât mai doritori de a produce scandal.

Totuși, în cercetarea critică ce 'mî propun a face acestei turbure campanii lexicale, 'mî voiû da tótă silința de a mē ținea la înălțimea unei discuțiuni sciîntifice.

I.

E de prisos a releva necesitatea pentru școlile noastre a unui dicționar elementar curat românesc. *Dicționarul Universal* a fost prima încercare în această privință și va rămănea încă mult timp o încercare izolată. Într'adevăr, cele mai cunoscute din dicționarele noastre exclud definițiunile verbale și se mulțumesc cu redarea termenilor prin echivalentele corespunzătoare, latine sau franceze. Spre a scote în relief diferența enormă sub raportul dificultăților de tot felul într'aceste două proceduri lexicale, reproducem paralel articolul *baie*, așa cum figurează în *Magnum Etymologicum* și în *Dicționarul Universal*.

Baie f. 1. bain, baignoire; 2. mine, minière, carrière. În primul sens sinonim cu *scaldă*, nu și cu *feredă*, care este o varietate a băii; în sensul al doilea sinonim cu *ocenă* (urmăză citațiunii în ordinea istorică și apoi distincțiunea etimologică a vorbeli).

baie f. 1. cufundarea corpului în apă: *am făcut o baie*; 2. apa în care se scaldă: *baia e caldă*; 3. localul unde se află baia: *mă duc la baie*; 4. cada în care se face baie; 5. cameră tare încălzită, ca să facă s'asude: *aci e ca într'o baie*; 6. în special, de localități cu ape minerale: *a plecat la băi*; 7. (învechit) locul de unde se scote mineraiuri (aramă, fier): *Baia-de-aramă*.

Fără de a stabili cea mai mică comparațiune într'aceste două dicționare de un caracter fundamental diferit — unul fiind o publicațiune monumentală, iar cel-lalt un simplu vocabular pentru scopuri didactice — am vrut numai să relevăm procedura lor diferită în explicarea vorbelor.

Din simpla alăturare a celor două texte, și ținând exclusiv seamă de diferența menționată, răsar lipmede greutățile enorme ce presintă ultima procedură în raport cu cea dintâi.

În limbile cu o vastă cultură literară, toate dicționarele naționale s-au executat în sensul definițiunilor verbale și nu al echivalentelor. Fie-care generațiune a adus contingentul ei de cunoștințe spre a înlătura treptat erorile inevitabile. Și cu toate aceste numeroase remanieri, chiar astăzi s'ar putea încă spicui un mare număr de greșeli în dicționarele școlare de Larousse și Gazier, spre a menționa pe cele mai răspândite la noi. Repet: aceste cărți de școală conțin încă o drăcie de definițiuni pleonastice, arbitrare și false, cu toate că ele dispuneau de a gata de experiența nenumăratelor lucrări anterioare și puteau beneficia de rezultatele acumulate în marile repertorii naționale.

În alcătuirea lucrării elementare ce publicăm în 1896 sub titlul de *Dicționar Universal al limbei române*, nimeni n'a fost mai conștient de cât mine de marile greutăți de execuțiune, greutatea cu atât mai mare cu cât lipsia în limba noastră ori-ce resursă de un caracter autentic, spre a nu mai vorbi de un vocabular-model sau de o operă clasică și de toți recunoscută.

Și mai conștient eram de lipsurile multiple ce va prezenta o lucrare executată în condițiuni științifice atât de puțin favorabile. „Ca prima lucrare în această direcțiune — diceam la sfârșitul prefeței — *Dicționarul* conține probabil lacune și erori. Vom profita cu recunoștință de ori-ce îndreptare sau completare pentru o edițiune ulterioară.“ Și într'o foaie alăturată, făceam un apel către cititori să mi se semnaleze ori-ce lacună, dar numai sprijinită de un exemplu sau de o citațiune corespunzătoare.

Din capul locului, am accentuat caracterul absolut *elementar* al cărții și intențiunea mea expresă de a evita într'însa ori-ce aparență de erudițiune.

Mai mult încă.

Spre a pune odată capăt obiceiului tradițional de a înregistra materialul viu alături de cel mort sau de natură parasă, am specificat cu tot dinadinsul, că scopul meu nu era să ofer cititorilor un repertoriu al limbei române, în evoluțiunea ei istorică și dialectală, ci un vocabular cât mai complet al limbei literare și usuale, omițând în principii ori-ce termen eșit din us și ori-ce vorbă de valoare locală.

Tote aceste criterii erau foarte clar expuse în prefața cărții și numai unei orbiri sistematice și unei lipse absolute de onestitate literară se datoresce faptul, că mai toți cei ce au criticat cartea, mi-au imputat tocmai lucrurile ce le declaram din diferite motive incompatibile cu planul *Dicționarului*.

Spre a oferi o basă solidă discuțiunilor viitoare, voi expune pe scurt principiile esențiale ce m-au călăuzit în elaborarea *Dicționarului Universal*.

Și mai întâiu o simplă constatare.

Epitetul de *universal*, alăturat *Dicționarului*, a indus pe mulți în eror, deși sensul său se află motivat în prefața cărții: în cugetul meu, el coincidea cu acela de *usual* (cum va figura în a doua edițiune) și era o simplă reproducere după dicționarele similare din alte limbi.

Pornind dar de la limba usuală, așa cum se aude în vorbirea celor culti și cum se oglindesc în literatură și în manifestățiunile multiple ale vieții moderne, am căutat să exclud tot ce nu se raporta la vr'una din categoriile: vorbe populare, literare și speciale — toate acestea negreșit în marginile impuse de o carte elementară destinată școlilor secundare. În loc de a încărca *Dicționarul* cu elemente dispărute și fără nici o valoare culturală, am dat o specială importanță neologismelor și am explicat necesitatea și legitimitatea acestui factor în regenerarea noastră contemporană.

E posibil să fi mers prea departe în acest sens și să fi dat ospitalitate la un număr de neologisme, ce le am întâmpinat în literatura periodică; dar acest excedent va fi redus la proporțiuni mai normale în a doua edițiune.

II.

Ori-cine s'a ocupat cu lucrări lexicale, știe că partea cea mai grea a unui dicționar, de caracter mai ales național, privesc nu atât definițiunile substantivelor și adjectivelor, cât mai ales tratarea verbelor și a particulelor. Ei bine, nici unul din aceia cari au criticat cartea mea, n'a atins, fie măcar și în trecăt, modul de execuțiune al acestor părți delicate, cari reclamă mai multă sfortare și reflexiune. Motivul e foarte simplu. În afară de două excepțiuni ce le vom releva mai la vale, toți aceia cari s'au crezut chemați să-și dea părerea asupra *Dicționarului Universal* sunt omenii, cari în viața lor n'au citit un rind de filologie.

Iată-i în ordinea cronologică:

un statistician—*Biron*—în «Convorbiri literare» din 1896;
un naturalist — *Licherdopol* — într-o «Precuvintare la Nomenclator mercologic și technologic» din 1896;
un specialist în igiena pornografică — *Dr. Urechidă* — în «Șăinisme» din 1898;
un maniac, așî institutor în retragere — *Săghinescu* — în «Scrutarea Dicționarului Universal» (Iași, 1898); și
un dascăl de italianesce — *Sinigiaglia* — în prefața unui dicționar român-frances (Iași, 1898).

Acest din urmă, care abia a învățat să articuleze românește, se crede asemenea capabil să-mi dea mie, filologului, povește de lexicografie românească: această, negreșit, nu-l împiedică de a mă transcrie de la un cap la altul cu toate neologismele (pe care le desaprobă) și chiar cu toate barbarismele (cum le numesce). Inconștiența-i merge până să afirme: „Ce livre n'est qu'une copie réduite du petit Larousse“ — pe când în *principiu* am evitat cu tot dinadinsul pe Larousse și m'am orientat după Littré; „les gallicismes et les barbarismes y sont en plus grand nombre que les mots roumains“—și nenorocitul nu face de cât a și le însuși cu toptanul (cf. agrement, ambalaj, antrenare); dar culmea urmază: „Il aurait du consulter exclusivement les auteurs roumains et surtout la langue parlée au coeur de la nation et dans tous ses recoins“. Citescă acum cineva prefața Dicționarului meu și percurgă tot-de-odată câte-va pagini și se va convinge pe deplin, că acest om îmi impută tocmai ceea-ce formază fundamentul însuși al lucrării mele, pe care o copiează fără un pic de rușine și de conștiință. Să mi se spue dacă limba literară posedă termeni destul de energici spre a stigmatiza o asemenea procedare. Curat vorba românului: te fură și te injură!

Să reiați acum, sub câte-va rubrici generale, principalele imputări ce s'au adresat Dicționarului.

A. Sinonimica, în special cea botanică, e adesea greșită.

Recunosc că, în unele locuri, ar fi putut figura ca sinonim un termen mai nemerit: dar există ore în românește vr'o resursă, fie cât de neînsemnată, în această privință? Trebuind a inova pretutindenea, nu e mirare să se fi strecurat greșeli și echivalențe inexacte.

În special, cât privesc sinonimica botanică, care formază fondul recensiuului d-lui Biron, erorile erau ca și inevitabile. Nu posedăm încă nici o lucrare serioasă și definitivă asupra botanicei populare: manualele noastre școlare aproape ignorază infinita varietate a numirilor rustice și lucrările răposatului Dr. Brindză sunt cu totul insuficiente și necritice. Toceamă ele m'au indus adesea în eroare.

Iată un exemplu caracteristic:

Merisorul—îmi impută d-l Biron— are de sinonim *cununiță* și *cimșir*; *cimșir* la rindul său: *bănuțel*, *merisor*, *puspan* . . .

Raportându-mă la studiile răposatului nostru botanist și luând sinonimele în ordinea citată, citim:

Merisor, *Buxus sempervirens* (buis);—*Merisor* (Munt.), *cununiță* (Mold.), *Vinca minor* (pervenche), *V. pervinca*; *merisor* — *perisor*, *verdeta* ernei, *Pyrola secunda*; — *merisor*-de-munte sau *cocăzar*, *Vaccinium vitis idaea* (airelle rouge).

Cununiță—*cunună* sau *coroniște* sau *sămăchisă*, *Coronilla varia* (coronille);— *merisor*, *pervincă*, *saschiu*, *fonchiu*, *sasiu*, *fôie în fir*, *foiofoiu*, *borbănoc*, *brăbănoc*, *Vinca herbacea* (pervenche).

Cimșir sau *cimșeriu*, *merisor* turcesc, *Buxus sempervirens* (buis).

Bănuțel sau *bănuțel* sau *florea frumoasă*, *Bellis perennis* (pâquerette).

Să se adauge la acestea exemplele corespunzătoare din Glosariul răposatilor Laurian și Maxim:

bănuțel — una plantă ce stă totdeauna verde, bussu, *merisor*, *Buxus sempervirens*;

cimșariu, *cimșeriu*, și *cimșiriu* sau *cimșariu*, *cimșeriu*, *cimșiriu*—*Buxus*, plantă numită încă dincolo de Carpați și *bănuțel* sau *bănuțel*, iară dincolo de Carpați «*merisor*»;

puspan, specie de plantă, *Buxus sempervirens* . . .

Nu se poate închipui un mai mare labirint și dacă un specialist de valoare doctorului Brindză n'a putut descoperi și limpede acest potop de termeni sinonimi, nu cred că a fost drept să se accentueze prea mult această sinonimică inextricabilă, din care nu se poate eși de cât: sau prins fiind în mrejele ei,

cum am pătit-o la prima edițiune a Dicționarului; sau omițând-o cu desăvîrșire și reducînd nomenclatura exuberantă a botanicei populare la strictul necesar — o normă ce va fi urmată în a doua edițiune a cărții.

B. Plagiarea exemplelor.

Acastă acuzare o găsesce formulată numai în broșura pamphlet a d-ului Urechîă și desvoltată cu acea desinvoltură ce caracteriză talentul său original. Cu o logică implacabilă, dovedesce negru pe alb, prin numeroase comparațiuni, că am plagiat 461, tocmai 461, de exemple din Dicționarul româno-franceu al d-lui Damé. Dar ce va țice acest onor. specialist și care nu va fi surprinderea sa, aflînd că d. Damé a plagiat (spre a mă servi de expresiunea-i favorită) un număr împătrit de mare din scrierile mele filologice. Și lucru curios! plagiatale ce mi se impută intră mai tôte în categoria împrumuturilor făcute de d. Damé atât din *Semasiologie* cât și, mai ales, din *Elemente turcesci*. Așa că-mi pare cel puțin comică împrejurarea să fiu acuzat de plagiator al propriei mele activități și după o posesiune în tótă regula a proprietății literare, să mă vîd deposedat prin buna-voință specială a unui meșter pornograf. Judece însuși cititorul.

Dr. Urechîă, p. 4 și 7:

Damé
aliluia

Frumusețe, tinerețe, aliluia.
bogonisesc

Alături ardea o făclie de cîră și un biet călugăr bogonisia pe slovenesce rugile agoniei (Al. Odob.)

Șăineanu
aliluia

Frumusețe, tinerețe, aliluia.
bogonisesc

Un biet călugăr bogonisia pe slovenesce rugile agoniei. Od.

Dicționarul d-lui Damé e din 1893, Dicționarul Universal e din 1896; dar există o carte ce se chiamă „Semasiologia“ care este din 1887 și iată ce citim într'însa la

p. 115: În vorbirea zilnică, *aliluia* însemnăză s'a dus, s'a isprăvit, un fel de burlesc *consumatum est*! Ast-fel într'un basm muntén (Ispirescu II, 141): „Am vîdut, n'am vîdut, *aliluia*. Frumusețe, tinerețe, *aliluia*“.

p. 116: Vorba popescă îngăimată o mai numesce poporul și *blasgonie* . . . Comp. și verbul *bogonisesc*, cu acelaș sens, bună-ôră la Odobescu, în „Mihnea Vodă“, p. 16: alături ardea o făclie de cîră *galbenă* și un biet călugăr bogonisia pe slovenesce rugile agoniei.

Auđit-a cinstitul Dr. Urechîă de existența autorului „Semasiologiei, un *ore-care* Lazăr Șăineanu, cum mă numia *ilustrul* Popovici de la răposata „România Jună“ ?

Maî departe:

Dr. Urechîă, p. 9 și 10:

Damé
calevri

Și lépădă calevri și scupă în
palme (P. Isp.)

chiabur

E chiabur, se *spală* (!) în averile
sale (P. Isp.)

ciripie

Merse drept ca pe ciripie la stu-
ful cu flori (P. Isp.)

Șăineanu
calevri

Și lépădă calevri. Isp.

chiabur

E chiabur, se *scaldă* în averile
sale. Pann.

ciripie

Merse drept ca pe ciripie la stu-
ful cu flori. Isp.

Cititorul își aduce aminte că lucrarea d-lui Damé e din 1893, a mea din 1896; dar există o carte ce se chiamă „Elemente turcesci“ și care e din 1885. Iată ce citim acolo la:

p. 22 *calevrii*, un fel de pantofi groși (Isp. 289): „și lépădă calevrii. . . .“

p. 29: *chiabur*, fôrte bogat (Pann, Pov. Vorbei I, 64: E chiabur, se *scaldă* în averile sale).

p. 33: *ciripie*, sfîra roșie a dulgherilor (Isp. Basme, 196: merse drept ca pe ciripie).

Dar să continuăm cu această interesantă anchetă.

Dr. Urechîă, p. 4 și 5:

Damé
adus

Tot felul de marmură lustruită
și adusă așa în cît inchiupia fel
de fel de flori (P. Isp.)

amenință (a)

Amenință asupra lor și se făcură
stană de piatră. (P. Isp.)

Șăineanu
adus

Marmoră adusă așa că inchiupia
fel de fel de flori. Isp.

amenință

Amenință asupra lor și se făcură
stane de piatră. Isp.

Deschideți Basmele lui Ispirescu și veți afla vorbele compacte așa cum figurăză la mine, iar nu greșite ca la Damé. Iată deci o copie care merge până să îndrepteze pretinsul original: *încât* în loc de *că*, *stană* în loc de *stane*; cf. în exemplul adus mai sus sub *chiabur*, se *spală* în loc de *se scaldă* și Ispirescu în loc de Pann!

Asemenea rectificări de citate, greșit reproduse la Damé, sunt numeroase în cursul cărții mele și de aceea am ținut în prefața: . . . „meritoria lucrare a d-lui Damé, vast repertoriu de citate și forme, cari au fost supuse în această carte unui control riguros.“

Declar dar că *nicî-un* exemplu de prosator sau poet, din autorii menționați în Prefața, nu este luat din Damé. Coincidența multora din aceste citate este un ce fatal și totdeauna ele vor fi reproduse uniform. Ast-fel, cel care mă acuză că am plagiat pe Damé la vorbele *alerg*, *alicesc*, *alung*, *amarnic*, *amurgesc*, *an*, *anin* etc. etc., n'are de cît să deschidă „Magnum

Etymologicum“ spre a vedea reproduse la vorbele de mai sus absolut aceleși citate, și tot așa va fi cazul de câte ori se vor publica dicționare românești cu exemple din autorii cunoscuți. Hasdeu, Damé și eu am citit pe fie-care din acești scriitori, independent unul de altul, și când vine un profan și are curajul să strige în gura mare: plagiat! el îți poate cel mult inspira milă pentru supraexcitarea creierului său.

Ca cititorul să se pōtă convinge de diferența fundamentală ce există, ca plan și ca execuțiune, între lucrarea mea și aceea a d-lui Damé, mă mărginesc a reproduce din ambele aceste publicațiuni vorba *adăp* (al doilea specimen e din cartea mea.)

adăpa (a) v. 1. donner à boire; 2. abreuver; 3. tremper. *Șicine va adăpa unul de acești mai micuți cu un pahar de apă rece* (Ev. Corei), et quiconque aura donné à boire un verre d'eau froide à l'un des plus petits; *In Nistru l'am adăpat* (P. Pop.), je l'ai abreuvé dans le Dniester; *a adăpa lăna în leșie*, tremper la laine dans la lessive.—**adăpa** (a se) vr. s'abreuver, s'imbiber, être imbu de. *A se adăpa cu ideile de filosofie umanitară* (Al. Odob.), être imbu des idées d'une philosophie humanitaire.

adăp v. 1. a duce la apă vitele; 2. a da să bea: *drumetul fugăruț își adăpă Al.*; 3. (ironic) despre ființe: *cu vin îl adăpă Pann*; 4. fig. *lumea neîncetă să adăpă cu fier și venin Negru*; 5. a uda, a stropi: *cu sudori adăpă pământul Gn. Al.*; 6. fig. a se pătrunde: *s'a adăpat cu principii sănătoase*.

Sute de asemenea exemple ar putea învedera completa independență a acestor două lucrări, iar coincidența unui număr infim—două-trei sute în raport cu peste 100.000 de citate și exemple — se datorește consultării unor izvoare comune. Numai o minte întunecată de patimă și un cuget lipsit de ori-ce scrupul pot fi capabile să altereze în așa grad adevărul.

C. Definițiuni greșite.

Am relevat mai sus dificultățile întimpinate mai ales cât privește definițiunile verbale. Lipsit de ori-ce resursă anterioară, era lucru firesc să se strecóre, într-o publicațiune atât de complexă, erori și chiar non-sensuri. Gândescă-se cine va la câmpul imens ce presintă vocabularul unei limbi, în care toată activitatea omenescă cu infinita ei varietate e reprezentată în miniatură, și nu numai va fi dispus a scusa erorile, dar încă a le justifica ca inevitabile.

Ast-fel, de exemplu, terminii privitori la țesut au fost redați în prima edițiune a Dicționarului cu definițiuni mai mult sau mai puțin eronate. D. Licherdopol, care s'a ocupat anume cu această parte a tehnologiei, vine și le rectifică. Nimic mai natural și de observațiunile sale tehnice va beneficia edițiunea ulterioară a cărții.

Lucrările lexicale, mai ales cele destinate școlilor, sunt

prin natura lor susceptibile de a fi criticate: menite a se ameliora într-una, ele ofer în totdeauna unei minți mărginite ocasiunea de a-și arăta procopsela. În țările unde critica didactică se presintă sub o formă serioasă, asemenea Aristarhi improvisați își pun friu guri și își aștern observațiunile cu cea mai mare rezervă. La noi, primul venit profită de o asemenea împrejurare, spre a atrage atențiunea asupra lui. Beneficiind de anarhia în care se resfăță banditismul literar în țara noastră, el nu se va da înapoi de la nici o falsificare, de la nici o calomnie, convins că va găsi totdeauna un public, care să dea ascultare birfirilor sale. Oamenii obscuri sau pierduți, maniaci și pornografi, află atunci o ocasiune nemerită spre a se produce, țin conferințe la Ateneu, colindă țara și rostesc discursuri cu spasme patriotice . . . și când, surprins, te întrebi: ce a provocat întregul acest delir? Afli atunci cu o adincă uimire, că pricina totă e o carte didactică, un vocabular elementar!!

Ei, dar sunt erori în această carte.—Sunt, căci nu se putea să nu fie. Numărul lor va scădea neapărat cu treptatele ameliorări, dar nici-odată nu vor dispărea cu totul. *Errare humanum est!*

Imi aduc aminte, în această privință, de o anecdotă interesantă, pe care d-l Loliée o menționează în biografia filologului francez Jean Louis Burnouf, părintele ilustrului orientalist cu același nume. Burnouf tatăl publicase la 1814 o „Metodă pentru a studia limba grăcă“, care avu mare succes. Adoptată ca operă didactică în toate liceele franceze, ea se amelioră din edițiune în edițiune până ajunse la a cinci-decea. Sub această ultimă formă ea fu încredințată de Diot unui cunoscut specialist spre a o revizui și filologul nostru descopri într'nsa peste o sută de erori mai mult sau mai puțin grave. Această n'a împiedicat, ca gramatica lui Burnouf să fie de o reală valoare și să fi adus învățămîntului francez servicii incontestabile.

Recunosc dar că se află erori în Dicționarul Universal, dar foarte puține în raport cu cele 30.000 de vorbe ale cărții. Voiă face mai jos statistica erorilor relevate și cititorul va fi surprins ca și mine de sgomotul și de importanța ce li s'au dat.

Dar mai întâi să analisăm câte-va dintr'insele spre a constata că nu adevărul, ci spiritul de șicană și tendența de ponegrire au inspirat cele mai multe din aceste declamațiuni.

baga. Dicționarul Universal, p. 71: materie făcută din unghiile și solzii brâscoșilor testose . . .

La această definițiune d-rul Urechia bine-voesce a exclama (p. 35): „Audiți, Domnilor, baga din unghiile și solzii brâscoșilor testose!“

Ei da, o repet, din unghiile și solzii brâscoșilor testose. Și ca să se convingă însuși despre acesta, îl trimit la Sava Ște-

Tănescu, Zoologia, p. 145, unde poate citi: „sub numele de *baga* se înțelege în comerț o materie preparată din solzii și unghiile unor brânze testose de mare . . .”

Dar atunci, cum rămâne cu exclamațiunea: „Audiți, Domnilor *baga* din . . .” ?

calomel. Dicționarul Universal, p. 128: *corosiv* a. și n. care rode treptat: *substanță corosivă*, un *corosiv*; *sublimat corosiv*, protocolura de mercuriu. Sin. calomel.

Iată acumă comentariile domnilor Urechia și Săghinescu. Ele vor putea servi și ca ilustrațiune pentru modul lor de a vorbi și de a cugeta.

D-rul Urechia, p. 23: Tot d-l Săineanu ne mai spune: *sublimat corosiv* sinonim calomel. Această afirmare poate părea nu atât de colosal eronată ca «hături sinonim căpeșel» ori ca «lumbi sinonim șale», pentru că poți fi deputat, senator, ministru chiar fără să știi nici dacă în adevăr sublimat corosiv—calomel. Dacă însă ai 7 clase liceale și mai ales dacă te apuci să faci un dicționar universal . . . o, atunci nu mai ai dreptul să ignorezi că sublimatul corosiv și cu calomelul sunt două corpuri cu totul deosebite. Calomelul se întrebuintează adesea în medicină internă și se prescrie un gram chiar la o dosă . . . (restul e atât de inefabil încât desfide ori ce reproducere).

Săghinescu, p. 66: Dintre cele mai prăpăstioase sinonimii ale d-lui Săineanu, am putea dice știință draconică. Iată contrastul: calomelul e clorură mercurică, medicament purgativ, pe când sublimatul corosiv e o clorură mercurică, substanță foarte otrăvitoare. Și lexicograful se intitulă Dr. numai în literă!...

Se poate să fie eror. Dar iată ce dice Gazier: *Sublimé corosif*, protocolur de mercur (calomel).

Și Gazier se intitulă asemenea Dr. în literă, cum poate vedea onor. d. Săghinescu, doctoratul în literă se împacă foarte bine cu ignoranța calomelului. Ce știință draconică!

cincime. Dicționarul Universal, p. 173: *cincime* f. un tot compus din cinci.

D. Urechia, p. 49: A doua mare descoperire matematică a d-lui Săineanu este relativă la valoarea cincimii. Pentru mine, simplu muritor, nelaureat al Academiei, o cincime este, era, până la d. Săineanu, a cincea parte dintr'un tot. Ce eror! Întrebați pe d. Săineanu: ce e o cincime? D. Săineanu răspunde: «o cincime este un tot compus din cinci!» Sic, domnilor matematici!

Cititorul va admira de sigur acel crescendo al raționamentului ce se ridică treptat spre a se precipita apoi ca un bloc asupra autorului acelei nenorocite definițiunii.

Dar iată pozna.

Laurian-Maxim, Dicționar, vol. I, p. 677: cincime s. f. *quinio*, un tot compus din cinci.

Și atâta tot! Va să zică, definițiunea în sine e foarte bună și

trebuie numai întregită: 1. un tot compus din cinci; 2. a cincea parte dintr'un tot, întocmai precum o *treime* e un tot compus din trei și în același timp a treia parte dintr'un tot.

Recitiți acumă rindurile de mai sus ale conferențiarului și gustați încă odată acel stil plin de o delicateță în adevăr urechiată!

foță. Dicționarul Universal, p. 334: *foță* f. șorțul de dinainte al țărâncelor în formă de pătrat lunguț. Sin. pestelcă, zăvelcă.

Definițiunea de mai sus am luat-o aproape ad-litteram din memoriul răposatului Odobescu asupra participării României la Expozițiunea din 1867, memoriu în care vorbește despre casa, vestimintele și petrecerile țărânului român. Acest memoriu se află reproduș în volumul al II-lea din Serierile literare și istorice ale ilustrului bărbat de știință. Iată ce citim acolo, la pagina 124:

„Deux tabliers en étoffe de laine plus ou moins épaisse, et tissée ou brodée avec des dessins similaires, retombant de la ceinture, par devant et par derrière. Celui du derrière, qu'il soit froncé ou tendu, est toujours plus large: on l'appelle *vî-nic*, *crelință* ou *catrință*; l'autre est un *carré oblong*, posé sans plis; il porte le nom de *șorț*, *foță*, *zevelcă* ou *pestelcă*.”

Iată acumă comentarul:

Urechia, p. 49: A treia și cea mai genială descoperire a d-lui Săineanu... este o nouă formă de pătrat. Până la d-l Săineanu cel mai mare matematic nu cunoșeau de cât un singur fel de pătrat: pătratul «pătrat». Ei bine, d. Săineanu a descoperit o nouă formă de pătrat: pătratul lunguț! Probă e ceea ce spune d-sa la cuvântul *foță*.

Prin „carré oblong” răposatul Odobescu a înțeles de sigur romb. Se poate să fi greșit și eu cu traducerea corespunzătoare — dar cum se vede, m'afliu în bună companie. În tot cazul însă nici-un om cu oarecare educațiune nu va putea scuza limbajul neînfrinat al comentatorului.

Continuă a mai reproduce fără comentat, câte-va exemple spre a caracteriza definitiv spiritul acestor critice tendențioase.

fragă. Dicționarul Universal, p. 335: *fragă* f. pomă roșie cu un gust foarte plăcut: *dulceță de fragi*. Apoi *frăgar* m. plantă din familia rosaceelor ce se cultivă pentru pomele sale.

Dr. Urechia, p. 27: Poftim definiție! Dar oare nu pot dice tot așa de corect despre vișină, cîrșă, cîcăză etc. și iată cum, după definiția d-lui Săineanu, avem: fragă = vișină = cîcăză = cîrșă etc.

Laurian și Maxim, Dicționar, vol. I, p. 1255: *fragă* f. pomă pulpă, de color roșie, cu un gust foarte plăcut....

găină. Dicționarul Universal, p. 343: *găină* f. 1. partea femeiască a cocoșului.... Și *cocoș* m. 1. partea bărbătească a găinei; 2....

Dr. Urechia, p. 41: Iată deci un cocoș cu «parte femească» și o găină cu «parte bărbătească», iată deci un cocoș care e și cocoș și găină, și o găină care e și găină și cocoș. Norocul lor!

Littre, p. 659: *poule* sf. la femelle du coq... și *coq* sm. le mâle de la poule; și Gazier, p. 599: *poule* sf. femelle du coq... și *coq* sm. mâle de la poule.

Și să nu se uite că acele glume obscene, Dr. Urechia le-a rostit de pe tribuna Ateneului!

Ca să termin cu acest pornograf-conferențiar, voi da o ultimă dovadă de spiritul său de onestitate literară.

În Dicționarul Universal se dau, sub vorba *ciocla*, următoarele două sensuri: 1. cârlig de înghătat pe cei morți de ciură; 2. țaranul care vinde lemne cu căruța.

Ori-ce om cu bun simț, citind acele rinduri și vădând că lipsește derivatul *cioclaș*, ar putea imediat deduce, că zețarul a contopit ambele vorbe sub aceeași rubrică, o eroră ce a scăpat la corectură.

Iată însă ce scote onor. dr. Urechia (p. 35):

Așa dar, când cumperi o ciocla de lemne, cumperi un țaran, și dacă ai nenorocirea să dici că ai ars o ciocla, d. Săineanu te bagă la ocnă, căci legea nu permite, încă, întrebuițarea țaranilor ca combustibil.

Încă odată, aceste ineptii fură debitate de la înălțimea unei tribune ca ceea a Ateneului Român și nu s'a găsit nimeni, care să proteste în contra unei asemenea profanări. Dreptatea cere însă să adaog că d. V. A. Urechia era pe atunci vice-președintele acestei instituții și dînsul nu avu curagiul să refuze fiului său ocaziunea de a se produce în public.

D. Forme dialectale.

În prefața Dicționarului Universal am relevat anume: „Provincialismele sunt reprezentate în această carte numai într-o cît de ale pătruns în domeniul literaturii“.

Când după o declarațiune atât de formală, vine un om și într-un stil delirant îți aruncă în față, că ai ciuntit limba, fiindcă n'ai înregistrat sute de termeni ce aparțin diferitelor localități — ce epitet merită o asemenea procedare?

Încă odată, cît timp cutare sau cutare provincialism n'a fost încă întrebuițat de vre-un prosator sau poet, e ca și cum n'ar fi existat pentru scopul *special* ce urmărea cartea mea. Ea nu avea pretențiunea — și am accentuat aceasta din capul locului — de a oferi publicului o lucrare de erudițiune, ci un manual elementar al limbii usuale și literare.

Ei bine! Un fost institutor, Săghinescu, umple o întregă broșură cu asemenea pretinse omisiuni și are inconștiența să

„mi impute (p. 7) că „Dicționarului Universal îi lipsesc prea multe expresiuni idiomatice—dialectale, cum și sensuri dialectale!“

Și când examinezi de aproape tot materialul dialectal îngrămădit în această broșură, constai că nu se află acolo un singur provincialism, care să fie eșit din obscuritatea sa locală.

Dar lucrul e prea curios, spre a nu intra în câte-va amănunte.

Tabloul I (d. Săghinescu își împarte broșura în 20 de tablouri) e așa intitulat:

Câte-va sute din decile de mii de cuvinte românești dintre cele mai frunțase, ce lipsesc Dicționarului pronumit universal al limbii române de Lazăr Săineanu:

acătărei, acrișor, acriș, adăvălesc, adetiș, aia (aia-laltă), aiar, aiha! altcum, alteori, amăriu, americuță, amsiș, armăsărel; baib, balie, balșoiu, baru, batcă, băbușoră, băciuese etc. etc.

Nici o vorbă din cele enumerate (și din întregul tablou), *absolut nici-una*, nu se referă la conținutul Dicționarului meu: unele sunt simple variante gramaticale, cari n'au ce căuta într-un dicționar (ca acrișor și acriș pe lângă acru, amăriu, armăsărel și băbușoră pe lângă amar, armăsar și babă);

altele, forme juxtapuse cari *nici odată* n'au figurat la olaltă în vre-o lucrare lexicală (ca alt cum, alte ori);

cea mai mare parte, vorbe locale care *nici odată* n'au fost întrebuițate în limba literară (ca baib, balie, balșoiu, băciuese, batcă etc.);

în fine, restul archaisme, astă-și cu totul eșite din us (ca adăvălesc, adetiș, aiar etc.).

Dar, exclamă același scrutator (p. 79): De ce ai admis forme dialectale ca ghilă, ghilolă, ghilesc, desghin, ghibaciș etc.? și de ce ai omis (p. 80) altele ca alghie, alghină, bărghier, copchil, cochită etc.?

Apoi, cinstite d-le Săghinescu, tocmai pentru motivul indicat: primele forme revin în poezia populară sau artistică (cum arată citațiunile din Dicționar) — iar cele de a doua categorie, **nu!**

Degeaba însă le-ai spune toate acestea d-lui Săghinescu, căci el nu va înceta să strige pe toate tonurile (p. 7): „În privința numărului, Dicționarul d-lui Săineanu, cu titlul de universal și cu vocabularul întreg al limbii române vorbite și literare, e o complexă (!) amăgire a conștiinței și a punei cum-părătorului acestor opere“.

În tabloul II îmi reproșează, într'altele, că am *eliminat* pe: Chesarie și Filaret, foști episcopi ai Rîmnicului... Iacob II Stamatî, de asemenea fost mitropolit al Moldovei... Moțoc Vornicul, Stroici, etc.

Iată însă ce citim sub aceste nume în Dicționarul Universal:

Chesarie m. episcop de Rimnic, bărbat cult și traducător de cărți religioase (1773—1780).

Filaret m. învățat episcop al Rîmnicului (1780—1792) și mitropolit al Ungro-Vlachiei (1792—1794); traducător de cărți religioase.

Stamate m. (Iacov) Mitropolit al Moldovei, care a bine-meritat pentru răspândirea culturii în Moldova (1748—1803).

Stroici (Luca) m. mare Logofet al Moldovei, a publicat în 1573 un *Tatăl-Nostru* cu litere latine (c. 1530—1610).

Ore n'avem aci un *fals* comis intențional cu credința, că cititorul nu se va apuca să controleze Țisele acestui fost institutor?

Apoi mă mustră, că n'am înregistrat ilustrațiunii ca Barcianu S., Burada T., Gusti D., Macarie (protopsalt) și... probabil Săghinescu V!

Tabloul III e relativ la geografie și conține nume (ca Cozieni, Drănceni, Agiudenii, Brădicesci etc.), cari din cauza neînsemnătății lor nu vor figura *nicădată* într-o carte elementară.

Tabloul IV revine la forme dialectale, pe cari le numește „expresiuni idiomatice“, nesciind că sub această denumire se înțeleg particularitățile sau idiosincraziile unei limbi. Din nou îmi impută dar, că n'am înregistrat „tote formele dialectofonice“ ca (în paranteze s'au pus formele literare, unicele ce se află în Dicționarul Universal):

acarniță, acărită (*acar*), acolisit, adinioarea, dinioarea (*adineaorî*), hagemiu (*ageamiu*), agidoma (*aidoma*), agiun (*ajun*), agiung (*ajung*), halandala (*alandala*), halice (*alice*) etc. etc.

Încă odată, n'am înregistrat aceste forme, pentru că au rămas exclusiv locale. Le cunosc tot așa de bine ca și d. Săghinescu, dar *nicădată* ele nu vor putea fi adoptate într-o carte destinată școlii.

Tabloul V cuprinde accepțiunile iarăși de natură locală ce au fost omise din lucrarea mea, tocmai din cauza caracterului lor isolat.

Iată și câte-va exemple:

arătare, om sau animal diformat la cap și la față — în limba literară (*adaog eu*) vorba are exclusiv sensul de «vedenie».

ațos, ambițios...

baboin, femei bătrînă și corpolentă...

bătaie, 1. garnitură din mătase; 2. sfărîmarea popușoilor.

bătela, stăruința necurmată...

Și cu asemenea observațiuni, cari n'au nici un raport cu lucrarea mea, d. Săghinescu umple 24 de pagini, în cari tranșerie în mare parte notițele aflate în „Seșătorea“ d-lui Gorovei.

Pe când unii mi impută că am admis în Dicționar prea multe neologisme, d. Săghinescu (p. 86) mă mustră că am omis vorbe ca: alburn, atison, ambarasare, dig, etuvă, loial, manc..., mersi, testicul, uter, vulvă...

Pentru ultimele trei omisiuni, d. Săghinescu ar fi trebuit să consulte mai întâi pe colegul său dr. Urechia, specialist în materie. Cât mă privește, declar că primele vorbe nu le-am întâlnit nici-odată, nici chiar în Țiare, iar în privința ultimelor — cele de specialitatea d-rului Urechia — îl atrag atențiunea asupra prefeței Dicționarului (d. Săghinescu o numește la p. 81: o prefață *diabolică*), în care spun anume că „trivialitățile și vorbele obscene au fost intențional omise, cartea adresându-se în primul rînd tineretului școlilor“.

În tablourile ce urmăză, scrutatorul relevă în același stil delirant unele definițiuni greșite, în parte deja relevate de alții, și asupra cărora voi reveni mai la vale.

III

Aș fi terminat aci cu broșura d-lui Săghinescu, dacă autorul ei, în patima-i de a defăima și calomnia, nu s'ar fi făcut vinovat de o serie de delictе, cari se află anume prevădute în codul nostru civil, sub rubricile fals și rea-voință precugetată.

1. Falsuri.

D. Săghinescu susține că am *eliminat* o serie de nume proprii istorice și *tote* (vorbesc de cele serioase) se află la locul lor în Dicționar (cf. mai sus sub tabloul II).

Vorba *amuzament* (p. 48) nu există la mine și e o plăzmuire a falsificatorului.

Prin o falsificare analoă, d-l Săghinescu îmi reproșeză că am omis materialul dialectal, cu *tote* că am pus pe copertă, că cartea conține și *expresiunile idiomatice*!

Falsul se împerechează aci cu ignoranța cea mai grosolană: *expresiune idiomatică* înseamnă pur și simplu „idiotism“ și e într-adevăr idiot din partea cuiva a lua o particularitate a limbii literare drept vorbe *dialectale*.

Dar iată o dovadă și mai convingătoare.

În Dicționarul Universal, p. 698. citim: *românism* n. 1. poporul român considerat după natura-i particulară; 2. spiritul român: *românismul dată de la restabilirea domniilor pămintene* (1821); 3. particularitatea limbii române.

Prin „spiritul român“, cu care traduc accepțiunea a doua a vorbeii înțelege ori-cine conștiința națională, sentimentul de patrie — și această conștiință și acest sentiment *poporul* nostru (repet poporul) nu le-a dobîndit decât după revoluțiunea lui Tudor și chiar mai târziu după 1848.

Iată însă cum procede falsificatorul: el izolază unul din sensurile vorbei și omițând accepțiunea-i specială, transcrie exemplul dat fără a spune o vorbă de explicațiunea ce o precede.

Săghinescu, p. 72: *Românismul dată de la restabilirea domniilor pămîntene* (1821). În nici o operă a istoricilor citați de d-l Șăineanu, Hasdeu, Tocilescu și Xenopol, nu va găsi cine-va această bazaconică iscădă; dar apoi, pe lângă toți cronicarii și istoricii români, și în tratate ale autorităților literare străine ca Kopitar etc., se stabilește începutul românismului înainte de era creștină. Bine — că, voi, Asanî, Radu-Basarabî, Dragoș-Bogdanî, Mircea, Alexandru, Tepeș, Ștefan, Rareș, Mihai, etc., etc., n'aveți fața spre ecoul definițiunii românismului vostru, descris de către cine mai scie ce afiliați ai d-lui Șăineanu — pe întinsele moșii ce-ați conservat după Traian etc.; bine că și un *Prinț Cuza*, un Cogălniceanu. Mihai și alții alți renăscători ai românismului sunt dispensați de cetirea și a acestei definițiuni nedefinite a lexicului de indignătoare amintire. Dar ăce, peste un secol de ați înainte, ce va scrie despre românism, un lexicograf ca d-l Șăineanu?

Admirați acest patos caraghios al omului care, spre rușinea învățămîntului, a fost institutor. Și acest nenorocit e convins că e patriotic a se procedea astfel și nu crede că și necinstesc trecutul cu nise apucături așa de nevrednice!

2. Rea-credință.

Ca să evit repetiția definițiilor la formele diferite ale aceleiași vorbe, am adoptat norma de a da o singură dată definițiunea unei vorbe și apoi a trimite la dînsa pe cititor ori de câte ori aceeași noțiune revine sub o formă neologică sau sinonimă. Așa, de exemplu, la *albinărel* se trimite pur și simplu la *prigore*, care este numele cel mai răspândit al acestei paseri: *albinărel* m. *prigore*.

D. Săghinescu reproduce o serie de asemenea retrimiteri (tabloul VI):

albinărel — prigore, bruncuț — bobolnic, căplegie — alac, chetă — colectă, chinovie — cenobiu, lectică — literă, etc.

Și apoi le comentăză astfel:

Iată și o mostră de simplitate și claritate în definițiunea cuvintelor! Au dör întru cât pot fi simple și clare de al de aceste definițiuni ale autorului lor...?

A lua simplul sinonim drept definițiunea vorbei e un act de imbecilitate sau o dovadă de rea credință: las d-lui Săghinescu alegerea între aceste două alternative.

Tot astfel dînsul nu se sfîșește a isola o vorbă din contextul ei și a-mî atribui apoi tot mie non-sensul ce rezultă dintr-o asemenea desperechere forțată. Procedura e prea interesantă spre a nu fi relevantă.

Iată câte-va exemple:

Dicționarul Universal, p. 183: clevetesc v. 1. a amesteca din gură, a mesteca încet (Sin. *clefăesc*); 2. fig. a vorbi rău de cine-va. — p. 189: cofă f. 1. vas de lemn cercuit pentru cărat apă (Sin. *donită*); 2. vas de pus apă sau vin (Sin. *vadră*). — p. 289: economie f. 1. ordinea în conducerea unei case...; 2. rezervă în cheltuieli; 3. bani puși deoparte;... *economie politică*, știința ce studiază producțiunea, repartizarea și consumarea bogățiilor unei țări. Sin. (greșit în loc de «Contrar») *risipă*, *prodigalitate* (1).

Iată acumă ce devin aceste explicațiuni sub pana scruta-torului. Săghinescu, p. 47: *clevetesc*. Sin. *clefăiesc*. — *cofă*. Sin. *vadră*. — *economie* și economie politică. Sin. *risipă*, *prodigalitate*.

Și după o procedură așa de onestă, tot dînsul exclamă:

Ce înruditare va fi găsind autorul într'astă pereche de vorbe, numai singur pöte să scie. Noi însă afirmăm că: mai tot ce în natură, în știință și practică e contrar, la d-sa e sinonim.

Cred că e de prisos a mai caracteriza nise apucături cari s'au identificat într'atîta cu firea acestui fost dascăl, încât noi țiuera de fals și de just se confundă cu desăvîrșire în mintea-i gârbovă dar copilărosă.

La pagina 103 a broșurei se reproduce lista de vorbe române împrumutate din nemțesce, listă ce se află la sfîrșitul Dicționarului meu german-român. Acolo susțin că vorbele cari se trag *deadreptul* din nemțesce sunt *mai tôte* de origină recentă, iar la cele derivate *îndirect* prin mijlocirea limbei slave și ungare, o steluță indică arhaismele (și așa se află însemnate vorbele *hatman*, *pircălab*, *pirgar*, *rădvan*, etc.)

D. Săghinescu face abstracțiune de tôte aceste constatări și contînd pe faptul că cititorul broșurei sale nu și va da osteneala de a-i controla ăsele, scrie următoarele:

Cuvintele berbuncă, ciubăr, flintă, graniță, *hatman*, ladă, lăută, *pan-tir*, *pircălab*, *pirgar*, *rădvan*... Fie din nemțesce sau din ori-care altă limbă adoptate în română — unele ca aceste vorbe, nu credem însă, că se pot califica de recente în limba română... Doar dacă d-l Șăineanu ăea terminul *recent* în etatea de peste un secol, lucru neadmis vechimii cuvintelor într-o limbă.

Iată dar procedura: pe cînd eu declar că *nu tôte*, ci *mai tôte* aceste împrumuturi sunt *recente* și relev ez anume archaismele, falsarul îmi atribue propria-i imbecilitate.

Tot tabloul XVIII e destinat să demonstre că Dicționarul Universal nu conține tôte formele derivate ale vorbelor citate.

(1) Tot eröre de tipar e conchid... Sin. *indic* (cit. *induc*).

lată primele trei exemple (p. 81):

abreviațiune, *abreviatie*, *abreviator*, *abreviatură*, *abreviez*, dar a elimi-
nat pe *abreviare* și *abrevial*.
aclam, *aclamațiune* — pe *aclamare* și *acclamat* nu le-a înfăptuit;
acomodabil, *acomodațiune*, *acomodez* — îi lipsește însă *acomodare*, *a-*
comodat etc., etc.

Réua-credință stă într'acésta, că d. Săghinescu scie *forte*
bine că verbele figuréză în Dicționar la prima persoană a Indi-
cativului și deci a pretinde să le mai repeti și la Infinitiv (în
afară de cazul unei accepțiuni speciale) e un curat non-sens;
iar participiile, când sensul lor nu diferă de al verbelor cores-
pundătoare, constituie un element pur gramatical și deci n'au ce
căuta într'un Dicționar.

Acésta nu-l împiedică de a constata (p. 83): „Iată dar că
și din punctul al derivării vorbelor, Dicționarul d-lui Șăineanu
e prea departe de însușirile cu cari d-sa momese pe cumpă-
rătorii, după coperta cărții și prefața ei“.

3. Decreputitudine saă copilăre

Mă voiū mărgini acuma la simple reproduceri, căci cele de
mai jos desfid ori-ce protestare a bunului simț.

Săghinescu (p. 11): În ce vestmint e îmbrăcată dîsa-î *«Ca prima lucrare*
în această direcțiune», când atâtea produse și bogății lexicale din întreaga
bibliotecă a Universității din București (?) i-au stat la îndemână în toți
cei peste dece ani în care dîce că și-a lucrat lexicul, de unde (?) a *copiat*
de-a gata cât a voit saă mai bine a frunzărit de mîntuială?...

Săghinescu (p. 101): În treacăt, după câte aberațiuni am constatat
în lexicul d-lui Șăineanu, ne dăm părerea și asupra celorlalte opere
ale autorului, ca: *Inercare asupra Semasiologiei limbii române* și *Telete*
(lucrări premiate de Academie); *Autorii Români*, *Istoria Filologiei Române*
și altele; ne dăm părerea, că: față de lucrarea lexicografică română ce
scrutarăm, d-l Șăineanu va fi fost numai cu numele lucrător la acele
opere; va fi avut de călăuză—colaborator—aci, pe vr'un magistrul, pe o
persoană cu temeinice cunoștințe de întruparea materialului.

Ne bazăm părerea pe dragostea ce au unii profesori asupra discipo-
lilor lor, lucru firesc de altminteala, a le pregăti înșiși prefețe la lucrări,
chiar tесе de examene, spre a deveni proprietari pe diplomă; ceea ce pe
atâtea locuri se vede. Căci omenii cărturari, cu cât sunt mai cultivați,
cu atâtea sunt și mai ajutători discipolilor, ridicându-i chiar la titluri e-
gale magistrilor: *Dr-i în cutare saă cutare branșă*.

Saă de alt-cum, d-l Șăineanu va fi plătit pe cine-vă bănește, spre a
colabora — principalmente, la operele-i premiate, cu deosebire. 1)

1) Iar într-o a doua brogură „Literații judani“ (1899), un extract potențat din
faimoasă-i „Scrutare“, același imbecil și completéză ast-fel (p. 13) cugetarea despre
dubiōsa paternitate a operelor mele filologice:

„Și tot erudit se crede d. L. Șăineanu; a luat pōte acéști deprindere de la
data când d. B. P. Hasdeu îl califica de mare invēțat în ale filologiei, în prefețele
ce-i măestresce la *Semasiologie* (1887) și *Istoria Filologiei române* (1892), lu-
crări însă, pe cât se constată din numitul Dicționar, mai mult ale d-lui Hasdeu...“

Și acest om cădūt în copilărie și incapabil de a scrie un
rind care să sune românesc, publică „Scrutări“ de dicționare
și în stilul unui fanatic în delir ia în apărare pe predecesorii
mei în filologie în contra aprecierilor mele! Nu denotă ôre
acésta o trăsură simptomatică a stărilor noastre morale?

IV

Dar, în fine, cari sunt rezultatele, seriōse și sciințifice, ale
întregiei acéstei cruciade?

Maî întâi, sub raportul general, mi s'a atras atențiunea
(fac abstracțiuni sub ce formă), că sinonimica și neologismele
trebuesc pe viitor cumpănite cu mai multă scrupulositate.

Din potrivă, tōte observațiunile făcute cu privire la omi-
siunile de vorbe și de forme *dialectale*—observațiuni ce umplu
cea mai mare parte din broșura intitulată „Scrutare“—sunt
superflue și neavenite, căci ele se află în contradicere cu unul
din principiile expuse în prefața cărții.

Imputarea că aș fi plagiat în unele citațiuni de poeți și
prosatori pe d. Damă, e demnă de cel ce a formulat-o și după
cele mai sus constatate, trec pur și simplu asupra-i.

Cele mai multe însă din criticele făcute cărții privesc de-
finițiunile verbale.

Era și natural.

Acéști parte fōrte anevoiōsă va fi pururea expusă la cri-
tici și șicane, mai ales de la ômenii nespeciali și pe de asupra
rēu-voitori. Nicăierea nu se pōte aplica mai bine proverbul: „On
ne peut pas contenter tout le monde et son père“. Cât timp
nu există o normă la cari să te referi, cât timp nu vom po-
seda un dicționar *român* la înălțimea sciinței (1), ori-ce om
conscient de starea actuală a lucrurilor nu va putea fi prea
sever pentru acéști parte a lucrării.

Iată acum statistica exactă a erorilor relevate cât privesc
definițiunile verbale (omîțind cele făcute dintr'un spirit de și-
cană saă chiar injuste):

Biron: clapon, cobză, vacă. . .

Licherdopol: terminî de țesut (ca natră, năvădesc, cocleț etc).

Dr. Urechî: colomel, clistir, iodoform. . .

Săghinescu: aho! bourén, bucium, cășlegi, țiteră.. (și 3 mol-
dovenisme din Creangă).

În total: 20 pină la 25 de terminî. . . Să-l întreprind și să-l
împătrim: ha! fie o sută! Va să dîcă pentru 100 de definițiuni
eronate, când cartea conține vre-o 80,000 (fie-care vorbă avēd
în termen mediū 3 accepțiuni, cari reclamă tot atâtea defini-
țiuni), Ateneul Român a rēsultat de eloquența unui dr. Urechî,
iar foile antisemite de erudițiunea unui Săghinescu!

1) E păcat că, în dicționarul ce proiectéză din nou Academia, definițiunile ver-
bale vor fi suplinite cu echivalențe, latine saă franceze.

Dar atunci, va întreba câte cititorul, dacă cartea are atâtea părți bune, pe cari birfitorii menționați le-au trecut intențional cu vederea (1), cum se face că nimeni n'a relevat meritele *Dicționarului Universal*?

— Ba s'au găsit și de aceștia! și credincios adagiului juridic „Audiatu et altera pars“, nu mi se va lua în nume de rău, dacă voi reproduce și părțile lor.

Să-l luăm în ordinea cronologică.

Într-un *„Tribuna“* din Sibiu (Iulie 1896), într'un foileton semnat Dr. A. Șulut-Cârpenișanu, cunoscutul literat și profesor, conține următoarele:

Cu plăcere am vădit aparițiunea *Dicționarului Universal* al limbii române de d. Lazăr Șăineanu, eminentul autor al „Semasiologiei limbii române“. Acest dicționar este aproape o completă nomenclatură de cuvinte, cari se pot întrebuința într'o bună serie și e urmat de un vocabular terminologic de științe, arte și meserii, de note biografice, istorice și geografice, totul luat din izvoare sigure și controlate. În orice cas, această carte va umplea un gol simțitor în biblioteca literaturii noastre, până când Academia Română cu competența-i indiscutabilă ne va spune ultimul cuvânt în această materie.

Revista „Convorbiri didactice“, organul institutorilor din București, din 1896, publică o lungă recensiune semnată de d. D. Stoicănescu, licențiat în litere și institutor, din care extrag aceste rânduri:

Acest Dicționar este o lucrare din cele mai meritorie și are o valoare de netăgăduit pentru literatura noastră națională. Cu o știință și o aptitudine laudabilă autorul a concentrat în 881 de pagini aproape toate cuvintele aflate în uz și pe cele ce după timpuri au fost întrebuințate în trecutul poporului nostru.

Acest Dicționar urmărește de aproape graiul românesc în trecut și în prezent, în toate direcțiunile spiritului ca: datini, credințe, eresuri, serbătorii bisericești, neologisme, nomenclatura teologică, militară și științifică, cum și terminologia agricolă, juridică și comercială. Istoria, Geografia și Biografia română sunt observate cu îngrijire. Toate aceste calități îndreptătesc titlul de *Dicționarul Universal*.

Materialul acestei lucrări a fost adunat de autor din viu grai și din operele poetilor și prosatorilor celor mai distinși ai noștri. Explicarea cuvintelor se face în termenii ușor înțeleși și pe lângă aceste explicațiuni autorul se servese și de citațiuni din scrierile distinși spre a lămurii și mai bine sensul.

1) Las la o parte simple aprecieri, făcute în trecut, ca cea de răposatul G. Dem. Teodorescu în *Literatură și Artă Română* din 1897, și o notiță semnată O. D. în *Revista critică literară* din același an. Această din urmă se mărginește să afirme cu o sentențioasă presupunție, că „autorului îi lipsește calitățile necesare unui adevărat lexicograf“. Și aceasta nu o spune ori și cine, ci d. Ovidiu Denșișanu, care, când scria aceste rânduri, dovedise competența-i în lexicografia românească prin editarea unui vechiu text *frances*!

Și apoi — *last not least* — am onore a prezenta cititorilor acestei Reviste pe d. Dr. Urban Jarnik, adincul cunosător al limbii române și profesor de limbile romanice la Universitatea din Praga. D-sa consacră un întreg studiu *Dicționarului Universal* în *„Tribuna“* din Februarie 1897 și, după o cercetare foarte amănunțită, ajunge la încheierea următoare:

Cartea, așa cum este făcută, ni se pare bine făcută; materialul admis de autor, bine prelucrat și lucrarea fără îndoială are să aducă folos mare. Definițiunile cuvintelor, atât populare cât și savante, măduvose și clare. Dacă vre-un cuvânt are mai multe sensuri, autorul îngrijește ca să urmeze unul după cel-alt conform dezvoltării lor logice.

Ast-fel, un institutor, un profesor liceal și unul universitar, tustrei cunosători în ale limbii române și oameni de școală, s'au exprimat cu laudă asupra unei cărți anume destinată școlilor. În tot cazul, competența lor e cel puțin tot așa de mare ca a unui Săghinescu și a unui Dr. Urechii.

Dar mi-a fost rezervată o satisfacțiune mult mai mare de cât toate aprecierile favorabile și care este pentru mine cea mai demnă întîmpinare ce se poate face unor pamflete ca cele semnalate de Dr. Urechii și Săghinescu. Unul din cei mai cunoscuți profesori de limba română, fruntașul pedagogiei noastre liceale, d. I. Manliu a găsit *Dicționarul Universal* așa de bun, încât, într'o Carte de citire pentru clasele secundare (apărută acum un an) reproduce *ad litteram* definițiunile din cartea mea pe o întindere de 40 pagini și la aproape 800 de vorbe. (1)

Mi se pare însă că d. Manliu, cu totă onoarea ce-mi face merge prea departe cu această însușire a muncii mele. Într'adevăr, în partea cărții intitulată „Vocabular“, d-sa nu face, de la un cap la altul, de cât a transcrie din *Dicționarul Universal* tot, absolut tot: și definițiunile și ordinea succesiunii lor și exemple și sinonime, ba chiar și erori și parentese... Și aceasta nu la 10, nu la 100 de vorbe, ci cam la 700, adică atâtea câte i-au trebuit pentru explicarea bucăților sale de lectură, „fiind deplin convins (cum dice d. Manliu) că dicționarul din Cartea de citire va aduce școlarilor folose imense.“

Studiul acesta însă fiind deja prea lung, imi rezerv, într'un articol viitor, a reveni asupra acestei importante cestiuni. (2)

1) I. Manliu, *Carte de citire*. Vol. I, ed. II, București 1899 (Vocabularul, p. 383—423).

2) Reprodus după *Noua Revistă Română* din 15 Februarie 1901.

Cum se alcătuesce un Vocabular.

D. Manliu și Dicționarul Universal al limbei române.

Acum un an, d. I. Manliu, profesor de limba română la Institutul pedagogic de institutore, a publicat o *Carte de citire* pentru usul școlilor secundare. Volumul I al acestei publicații didactice conține la sfârșit un vocabular de peste 40 de pagini, cu explicațiunea materialului lexical din cartea de citire, și despre care d-l Manliu se exprimă ast-fel:

«Materia din nou introdusă în această edițiune este: dicționarul de vorbe și expresiuni figurate mai puțin cunoscute. Cuvintele cari m'au hotărit să întreprind alcătuirea unui dicționar pentru cartea de citire, sunt: a) înlăturarea greutății ce întâmpină școlarii la analiza bucăților de citire din punct (sic!) de vedere al înțelesului vorbelor; b) sărăcia de vorbe (sinonime, expresiuni figurate, idiotisme, proverbe) etc. ce se observ (sic!) la școlari, mai ales când sunt chemați să lucreze o compozițiune. Afară de aceste (sic!), o mare parte din colegii mei, care s'au folosit de cartea de citire în predarea cursului de limba română, m'au cerut cu insistență alcătuirea unui «dicționar de cuvinte și expresiuni mai greu de înțeles». Eu i-am ascultat și am făcut această lucrare cu multă tragere de inimă, fiind pe deplin convins, că dicționarul din cartea de citire va aduce școlarilor folose imense. . . Autorii, de cari m'am servit, sunt: d-nii Hajdău (sic), Cihac, Laurian-Maxim, Șăineanu (sic).»

Din aceste cuvinte pline de francheță ale autorului, rezultă că d-l Manliu, cedând unor stăruințe repetate din partea colegilor săi, s'a înduplecat să alcătuiască un Dicționar, că a făcut această lucrare „cu multă tragere de inimă” și că autorii de

carî s'a servit sunt Hajdău, Cihac, Laurian-Maxim și Șăineanu (sau după d-sa Șainianu).

Vocabularul d-lui Manliu, conținând exclusiv definițiuni verbale, nu înțeleg ce caută Hasdeu și Cihac între autorii consultați (ambii aceștia servindu-se în redarea terminilor de echivalente franceze), dora numai din dorința d-sale de a cita fără rost nume celebre în lexicografia românească. Cât privește Dicționarul răposatilor Laurian-Maxim (carî dau une-ori definițiuni), el nu e utilizat *nicî o singură dată*, pentru vorbele conținute în cartea d-lui Manliu (1), așa că scopul menționării acestor nume pare iarăși a fi un simplu pretext, spre a evita mărturisirea sinceră și onestă, că *unicul* autor consultat poartă un nume așa de obscur în filologia română, în cât d-sa nu știe nicî chiar cum se ortografiază (un lucru ce i se întâmplă și cu numele d-lui Hasdeu).

Și totuși, cel ce-și va da ostenela de a percurge aceste pagini, forte curioase sub raportul daraverilor noastre literare, se va putea ușor convinge, că d-sa mă cunoscă forte bine și apreciază cu multă conștiințiositate activitatea mea în domeniul limbii române. Nu cred să am un admirator mai entusiast ca d. Manliu, care e încântat de tot ce am scris, dar mai ales de *Dicționarul Universal al limbii române*. Pe acesta d-sa nu-l părăsește un moment, îl citește și-l recitește, de a ajuns să-l știe pe dinafară. Și cum d. Manliu e un pedagog consumat, se pricepe forte bine să tragă folos din această asiduitate lexicală. Răsfoind într-una Dicționarul meu, d-sa s'a identificat într-atâta cu modul meu de a cugeta și de a mă expima, încît eu însumi nu mai pot distinge între ce-mi aparține *mie* și ce revine autorului Cărții de citire.

S'a spus mai sus cu ce ocaziune s'a manifestat cunoscintele speciale de lexicografie ale d-lui Manliu.

Solicitat de mai mulți colegi să alcătuiască un vocabular pentru bucățile aflate în Cartea-i de citire, d-sa s'a înduplecat, s'a pus pe lucru și în forte scurt timp a elaborat „cu multă tragere de inimă“ o lucrare menită s'aducă școlarilor „foloșe imense“.

Că a făcut-o cu tragere de inimă, îl cred pe cuvînt, de ore-ce d. Manliu n'a avut de cât să asternă pe hârtie materialul acumulat în memoria sa prin continuă lectură a cărții sale favorite, *Dicționarul Universal al limbii române*.

E într-adevăr duos a constata cu ce dragoste d. Manliu ia sub aripile sale protectoare acest mult defăimat Dicționar. D-sa se erijeză în apărător competent (d. Manliu e de 30 de ani profesor de limba română) al unei cărți atât de vitreg

(1) D-l Manliu reproduce, ce-i drept, sub vorbele *buga* și *ciutură*, definițiuni dialectale aflate la menționații lexicografi; dar aceste sensuri curat locale nu revin și n'ar putea reveni, din cauza caracterului lor pur provincial, într-o carte ce conține bucăți exclusiv literare.

tratată de critica noastră anarhică, și merge în entuziasmul său până să ia de suflet acest copil părăsit...

Mărturisesc că m'aș fi simțit pătruns de recunoștință pentru marelui interes, ce d. Manliu poartă Dicționarului Universal, și i-aș fi exprimat în public mulțumirile mele, dacă d-sa — conform bunului obiceiului ce se practică între oameni cari se respectă — ar fi creșut de cuviință a declara verde în prefața cărții sale:

„Vocabularul adaos la Cartea de citire e, apröpe în totalitatea sa, o reproducere *textuală* după Dicționarul Universal al d-lui Lazăr Șăineanu.“

D. Manliu însă a creșut de datorie sa a nu proceda ast-fel și a se mulțumi să dică: „Autorii de cari m'am servit, în alcătuirea Dicționarului, sunt d-nii Hasdeu, Cihac, Laurian-Maxim și Șăineanu“.

Dar, după cum spusei mai sus, d. Manliu nu s'a putut servi de primii doi dintr'un motiv forte simplu: n'a putut găsi la dinșii ceea ce n'aș pretințunea s'aibă — definițiunile verbale; de Laurian și Maxim nu se află urmă în Cartea-i de citire, așa că d-sa rămâne adevăratul *homo unius libri*, unicul său izvor de erudițiune lexicală fiind Dicționarul Universal al limbii române.

Solicitudinea d-sale pentru această carte de predilecțiune e cu adevărat părintească: $\frac{1}{10}$ din vocabularul său, adică 700 de vorbe din cele 800 ce conține, sunt sau transcrieri literale, fără a se deosebi cu o iotă de textul meu, sau cu ușore modificări cari scot cu atât mai ușor în relief originalul copiat. În primul cas, personalitatea d-lui Manliu s'a eclipsat cu desăvîrșire, spre a nu știrbi ceva din text, pe care „de frică să nu-l strice, îl copiază întreg“; în cel d'al doilea, individualitatea sa nu lipsese, dar îi face puțină onoare. Și într'un cas și într'altul, procedura mi s'a părut prea curioasă și interesantă, ca să merite o cercetare amănunțită.

I

Dacă metoda întrebuintată de d. Manliu, în alcătuirea Vocabularului, ar fi fost uniformă în tot cursul lucrării sale; dacă, adică, s'ar fi mărginit *pretutindenea* la o simplă transcriere, controlul ar fi fost mai ușor și mai expeditiv. Dar d-sa a aplicat sistema transcrierii absolut *complete* numai la jumătate din materialul lexical de care avu nevoie, așa că asemenea reproduceri *totale* nu se succed în ordine strict alfabetică. Citi-torul, care nu e pe deplin familiarizat cu conținutul Dicționarului Universal, va putea negreșit observa chiar de la prima vedere, între această lucrare și vocabularul d-lui Manliu, un aer de familie, o asemănare izbitoră, dar nu perfectă lor încus-

crere. Numai juxtapunerea ambelor texte va face să răsară această intimă rudenie, această totală coincidență.

În reproducerea următoare, pe care aș putea să le întind asupra întregii cărți incriminate, mă voi mărgini la câte-va specimene caracteristice, un fel de reducere la ultima expresiune a planului general admis de d. Manliu.

Lăsând, în principiu, la o parte vorbele prea mărunte, mă voi mărgini la ilustra diferitele categorii de adopțiuni ale d-lui Manliu cu un mic număr de exemple, importante din diferite puncte de vedere.

A. Reproduceri textuale.

Caracterul literal al acestor reproduceri se întinde până la cele mai mici amănunte: nu numai forma definițiilor și ordinea succesiunii logice a sensurilor e conservată, dar exemplele și sinonimele, parentesele și locuțiunile, toate trec cu toptanul dintr'un text într'altul.

Iată câte-va specimene.

1. Ca exemple de nume, cităm:

Șăineanu, p. 227:

erac m. 1. picior (mai ales de animal), în special partea corpului ce se întinde de la genuchi până la picior; 2. tot ce seamănă unui erac: braț de riș, braț de munte, picior de compas, proțap de trăsura, colț de furculiță, corn de furcă.

Șăineanu, p. 276:

divan n. 1. odin, consiliu domnesc; sala unde se ținea (la Turci și la Români): *inaltul Divan*; 2. curte de justiție, tribunal suprem, presidat de însuși Domnitorul; fig. *Divanul lumii*; 3. adunare deliberantă: *Divanurile ad-hoc* (V. **ad-hoc**) (1) || canapea fără brațe și fără spate, pat așternut cu covore. || culegere de poezii orientale: *Divanul lui Hafiz*.

Manliu, p. 493:

erac, picior (mai ales la animale), partea corpului de la genunchiu până la picior; un braț de riș, braț de munte, picior de compas, proțap de trăsura, colț de furculiță, corn de furcă.

Manliu, p. 396:

divan, consiliu sau sfat domnesc; sala unde se ține sfatul domnesc (la Români și la Turci); tribunal (presidat de Domnitorul); adunările reprezentanților poporului (astăzi camerele: senat și cameră), *Divanurile ad-hoc*, conferințe deschise în anul 1857 în București și Iași cu scop anumit de a arăta puterilor europene dorințele poporului român. Tot *divan* se dice o canapea fără răzămători, un pat așternut cu covore. În înțeles impropriu, *divan* e o colecție de poezii orientale (*Divanul lui Hafiz*, *Divanul lumii*).

(1) Dicționarul Universal, p. 10: **ad-hoc**..... *Divanurile ad-hoc*, conferințe deschise în 1857 la București și Iași cu scopul anumit de a arăta puterilor europene dorințele poporului român.

Șăineanu, p. 630:

pomană f. 1. milostenie făcută în amintirea mortului: *alergă ca la pomană*; 2. milostenie în genere: *a cere de pomană*; 3. milă: *fă-ți pomană și nu mă arăta Isr.* || adv. de pomană, gratuit, zadarnic: *a munci, a vorbi de pomană*. Sinonim: comand, praznic

Șăineanu, p. 776:

strat n. 1. așternutul vitelor în coșar; 2. culcuș de fiare; 3. pătul de gunoi sau de graminee: *strat de legume, strat de flori*; 4. pătură de colorii sau de metale: *strat de argint*; 5. pături suprapuse din care se compune un teren: *un strat de nisip, de zăpadă*; 6. patul pusei: *ridică stratul în aer* AL.

Alte ori procedura e simplificată în acest sens, că se omit pretutindenea exemplele și se transformă ast-fel în schelete organice pline de viață.

Șăineanu, p. 185:

cobe f. 1. pasăre care menesce a rău: *ca o cobe ce ngână un cânt de veselie* EM; 2. băla găinilor ce le acoperă limba cu o piele virtuoasă și din pricina căreia nu pot nici bea și cânta (Sinonim: țifnă); 3. fig. piaza rea, om ursuz: *pasări cobe sboră* EM.

Șăineanu, p. 238:

cumplit a. desăvârșit în rău: 1. crud, nemilos: *căci fiarele's cumplite, dar omul e mai cumplit* AL; 2. strașnic: *ger cumplit*; 3. foarte sgârcit: *nu dică că omul cumplit să se facă PAXN.* || adv. 1. grozav: *dar cumplit mi-e temă de cumplită-mă mamă* AL; 2. foarte: *s'a mirat cumplit* CB.

Manliu, p. 412:

pomană, milostenie dată de sufletul morților (*alergă ca la pomană*); oric-e milostenie (*a cere de pomană* = a cerși); milă (*fă-ți pomană și nu mă arăta*); adv. de pomană = de giaba. || gratis a munci de pomană; comand, praznic.

Manliu, p. 419:

strat, așternutul vitelor în coșar; culcuș de fiare; pătul de gunoi sau de ierburii (*un strat de flori*); pătură de colorii sau de metal (*strat de argint*); pături suprapuse, din care se compune un teren (*strat de argilă...*); patul pusei.

Manliu, 392:

cobe, pasăre care menesce (cobesce) a rău; băla găinilor ce le acoperă limba cu o piele virtuoasă și din pricina căreia nu pot nici bea apă, nici să cânte, țifnă; piaza rea, om ursuz.

Manliu, 394:

cumplit, desăvârșit în rău, crud, nemilos, strajnic, grozav, foarte, sgârcit.

Șăineanu, p. 473:

litfă f. 1. neortodox, eretic ca Litfenii: *alei! fiară veninosă, litfă rea necredincioasă!* Por.; 2. aplicat popoarelor catolice în luptă cu Românii (și în special Polonilor și Ungurilor); *săriți cu toții pe litfele trușe!* AL.; 3. (ironic) străin, venetic: *au umplut moșia de litfe blestemate* AL.; 4. nēm cumplit: *Ca-zaci, capcâni și alte litfe spurcate* CR.

Absolut după aceeași normă, cu sau fără exemple, procedă d. Manliu în privința vorbelor:

ala-bala, arababura, argat, austru, bade (sub bădiță), bahniță, bălțat, bardă, becisnic, berneveci, belea, blândă, bocet, bragă, brésă, brebenei, bujor, buzdugan, calic, cărc, cărcă, cărd, cărjă, catrință, cătușă, ceair, chindie, chivot, ciudă, ciuhurez, ciună, ciută, clăbuc, clinchet, clont, cocén, colă, colnic, conac, cordonaș, costă și costeliv, coștorovă, coșofană, craiū, creeri, cring, crivăț, cușcă, dalb, destrămat, deșuchiat, dihanie, dorobant, duluță, dumbravă, durdă, fecior, foisor, găitan, galeș, ghionie, gospodar, gușter, hac, horă, iezar, ilic, îmbalsămat, inciudat, jind, macat, maje, matcă, mindir, mintén, moenit, namilă, ocol, ostreț, palavără, paloș, părăginit, pătul, pătură, pic, piclă, pipirig, pirdalnic, platoșă, prinsel, puț, róbă, raclă, ragilă, refec, rudăresc, sarbăd (=sərbéd), satir, sec, șindrilă, și-rég, smirc, smoc, șoldă, soroc, spin, sprintar, spuză, stemă, stire, stog, stuh, tain, tainiță, taler, téfēr, tigvă, toc, tolbă, trampă, tron, trufanda, tuflesc, țurcă, vrajă, vrăniță, vlădică, zăvoiū, zea.

Sau, lucru mai rar, d. Manliu se mărginesc a reproduce o parte din textul original.

Iată și aci un exemplu două:

Șăineanu, p. 138:

capră f. 1.; 2. arșic scos din pastrama caprelor; 3. poreclă ironică dată Grecilor din țară; 4. fig. scaunul vizitului (la o trăsură);.....

Șăineanu, p. 720:

scaun n. 1. mobilă pe care ședem; 2. tron: *să așeze pentru vecie nēmul lor pe scaunul domnesc* Oz.; 3. rezidență: *scaunul unui mitropolit*; 4. bancă de măcelar sau de timplar; 5. rezemătoare: *scaun de vióră*;...

Manliu, 404:

litfă și **litfă**, neortodox, eretic; străin, venetic, nēm cumplit.

Manliu, p. 389:

capră, afară de înțelesul cunoscut, mai înseamnă: arșic scos din pastrama caprelor; poreclă dată Grecilor din țară; impr. scaunul vizitului la trăsura.

Manliu, p. 415:

scaun, mobilă, pe care ședem; tron, reședință (d. e. scaunul mitropolitului e în București); banca măcelarului și a timplarului; *scaun* se dice și sprijinitorul córdelor la vióră...

După aceeași normă: domn, ferecat, fēt-frumos, glótă, haiduc, horă, jurat, laur, lele, pânză, sprincénă, tîrg, urgie etc.

Pe când la exemplele precedente, d. Manliu s'a ținut în rezervă și n'a extras din *Dicționarul Universal* de cât ceea ce-i trebuia pentru cartea sa; în exemplele ce urmăză s'a lăsat a fi ademenit de slăbiciunea-i pentru lucrarea mea și împinge reproducerea până la amănuntele cele mai superflue pentru o carte de lectură. Ast-fel:

Șăineanu, p. 188:

codru m. pădure muntosă, mare și desă: *hoț de codru* || bucată mare și rotundă (mai ales la pâine): *fiământul codrit visăz*.

Codru n. 1. plasă în județul Iași; 2. o parte a Banatului. || m. ultimul rege al Atenei, se jerfi pentru mintuirea patriei sale (sec. XII a. Cr.).

Șăineanu, p. 488:

mană f. 1. nutriment miraculos (cădut din cer) al Ebreilor în deșertul Arabiei; 2. suc ce curge din unele vegetale și care formeză un purgativ ușor; 3. fig. spor, belșug: *pote au luat strigătocele mana de la căci* CR.; 4. câștig, folos: *cler îngrășat cu mana averilor mănăstirești* AL.; 5. rouă de vară ce strică rólele; 6. Bot. mana jidovului, rug de munte sau smeur.

D. Manliu citează sub vorba *codru* și numele regelui omonim (și al unei plase), iar sub *mană* și numele unei plante, nu dără că ele s'ar afla în Cartea-I de citire, ci din simpla dorință de a transcrie articolul în întregime sa. Tot așa procedă, între altele, la vorbele: bujor (plus numele haiducului omonim), cursă, dinar, mur (unde nu uită neologismele omonime), gelat (plus numele insectei cu același nume), pietroșel, prinsel, pungă, surguciū, etc. (cu transcrierea superflua a accepițiunilor botanice).

2. Ca exemple de verbe, cităm:

Șăineanu, p. 226;

cotropesc v. 1. a coprinde, a acoperi peste tot: *nóptea a cotropit omenirea* Bălc.; 2. a năvăli cu armele, a călca o țară; 3. a covârși cu putere, a prăpădi; 4. a călca drepturile cuiva, a lua cu de a sila.

Manliu, p. 392:

codru, pădure seculară cu arbori mari; bucată rotundă (de pâine); o plasă în județul Iași; cel din urmă rege al Atenienilor vechi.

Manliu, p. 405:

mană, mănecarea trimisă Evreilor de Iehova în pustie; suc ce curge din unele vegetale și se întrebuințează ca purgativ, cătă ce strică rólele; belșug, abundență, spor (an mános); mana jidovului, un fel de rug de munte care face smeura.

Manliu, p. 393:

cotropesc a cuprinde, a acoperi peste tot; a năvăli cu armele, a călca o țară, a covârși cu puterea, a prăpădi, a călca drepturile cuiva, a lua cu de a sila.

Săineanu, p. 816:

toc v. 1. a tăia în mici bucăți: *a toca carne*; 2. fig. a ruina, a risipi: *l'a tocat, și-a tocat starea*; 3. se dice de strigătul berzei; 4. *fam.* a spune vrute și nevrute: *a toca câte'n lună și în soare*. || v. 1. a anunța serviciul divin bătând toca: *acum tocă de leturghie*; 2. a lovi tare: *il tocă în cap*; 3. *fam.* a vorbi într'ana: *il tocă gura*.

Tot ast-fel: apuc, bat, boiesc, cărăbănesc, colind, covirșesc, cuceresc, găbuesc, grijesc, hirjonesc, nălucesc, năpădesc, pălesc, plăsmuiesc, resfir, sburd, sfeclesc, sleesc, smomesc, tăbăresc, vremuiesc.

3. Archaismele conținute în Vocabularul d-lui Manliu sunt extrase fidele din Dicționarul Universal. Neputându-le cita pe toate, mă mărginesc și aci la câte-va specimene.

Săineanu, p. 15:

agă m. (pl. agi) 1. odinioară comandant: *agă de dorobanți*, general de pedestrimie; 2. boierie pămintenă introdusă de Turci și însărcinată cu privigherea siguranței publice; 3. (în timpul din urmă) prefect de poliție.

Săineanu, p. 123:

caftan n. 1. haină de onoare, lungă cu mâneci, dată de Sultan lui Vodă și de acesta boierilor la intrare într-o funcțiune: *caftan alb cu guler de samur* On.; 2. fig. rang, boierie: *caftanele se dedeau pe bani în vremea lui Caragea*.

După aceeași normă: Allah, anterior, aprod, arhon, armaș, Ban, bașibuzuc, beiu, bulubaș, cabaniță, cafas, capcân, ceauș, ci(o)hodar, ciorbăgiu, clucer, cocon, copil de casă, cucă, curteni, firfiric, firman, ghiaur, giubea, gugiuman, hain, hatman, hazna, hoge, icosar, mahmudea, medelnicer, pircălab, rubiea, sfânt, stolnic, sigmenî (= seimeni), spătar, Sultan, vistier, vornic, vizir, zlot.

Chiar noțiunile istorice sunt transportate după aceeași sistemă dintr'un text într'altul. Ast-fel, afară de exemplul deja citat sub divan (adică *Divanuri ad-hoc*):

Manliu, p. 421:

toc, a tăia în mici bucăți (*a toca carne*), impr. a risipi, a ruina (*i-a tocat banii*); se dice despre sunetul ce-l face barza când își bate ciocul (*tocă barza*); a spune verzi și uscate (*tocă din gură*); a bate toca de leturghie; a *toca câte'n lună și în soare*—a spune multe etc., a lovi (*l'a tocat în cap*).

Manliu, p. 383:

agă, odin. comandant (*agă de dorobanți*), general de pedestrimie; boierie pămintenă introdusă de Turci și însărcinată cu privigherea siguranței publice; prefect de poliție.

Manliu, p. 388:

caftan, haină lungă cu mâneci, dată de Sultan lui Vodă, și de aceasta boierilor în semn de distincție și cu ocaziunea numirii în funcțiune (*caftan alb cu guler de samur*); impr.: rang, boierie: *caftanele se dedeau pe bani în vremea lui Caragea*.

Săineanu, p. 681:

regulament n. totalitatea regulilor, ordonanțelor, statutelor: *regulament de poliție, de școală*; **Regulament organic**, legile pentru reorganizarea Principatelor în timpul ocupațiunii rusești (1828—1834).

Săineanu, p. 756:

șoim m. pasere răpitoare de mărime a unei găini; șoimii se dresa în evul-mediu pentru vînatul paserilor și ajunseră ast-fel la preț: în tractatul lui Bogdan cu Selim din 1511 se stipulează, afară de suma de bani, 20 șoimi: *fig.* cal viteț; *cu al meu șoim albit de spume*. Ar.

Aceeași sistemă se observă în privința nomenclaturei folklorice: nume relative la mitologia română sunt pur și simplu transcrise din Dicționarul Universal.

Săineanu, p. 511:

Miață-nopțe f. 1. Nord; 2. *pop.* duh necurat, nălucă, care, de la apusul soarelui până la miezul nopții, umblă prin răspântii și apoi dispăre...

Săineanu, p. 541:

năsdărăvan m. inzestrat cu daruri supranaturale și în primul rînd cu sciința celor viitoare: 1. profetic: *feactor, cal, lup năsdărăvan* Isr.; 2. magic: *ochianul ei era năsdărăvan* Isr.; 3. minunat: *ca o stea năsdărăvană* Em. | m. fermecător, vrăjitor.

Cf. Păcală, Sfarmă-piatră, stafie, Statu-palmă (= Barbă-cot), strigoiu, Strămbă-lemne, Tândală, Zorilă.

4. Dar acolo unde pentru d-l Manliu dispăre cu desăvîrșire noțiunea proprietății literare, e vastul domeniu al neologismelor. Spre a învedera și aci cunoscuta procedură a lexicografului nostru, ar trebui să reproduc tot materialul neologic din cartea sa. Două-trei exemple vor ilustra și această importantă categorie a vocabularului românesc:

Manliu.

regulament, colecția tuturor regulilor, ordinelor, statutelor (regulamentul școlii, poliției etc.) **Regulamentul organic**, legile pentru organizarea și administrarea Principatelor române pe timpul ocupațiunii rusești (1828—1834).

Manliu, p. 417:

șoim, pasere răpitoare. În evul-mediu șoimii se dresa pentru vînatul paserilor și ajunseră la un preț atât de mare în cât în tractatul lui Bogdan cu Selim (1511) se prevede, afară de suma de bani, 20 de șoimi dresați; tot *șoim* se mai dice și un cal viteț.

Manliu, p. 400:

Miață-nopțe, Nord; o ființă în chipuită, un duh necurat, care de la apusul soarelui până la miezul nopții umblă prin răspântii și apoi dispăre.

Manliu, p. 408:

năsdărăvan ce are însușire și puteri supranaturale, care cunoște lucrurile viitoare (profetic); minunat (ca o stea năsdărăvană—Emin.); fermecător, vrăjitor.

Săineanu, p. 6:

acid n. substanță cu gust acrișor, care roșește fața cea albastră a vegetalelor. Cele mai întrebuintate sunt: acid sulfuric (*ulei de vitriol*), acid acetic (*oțet*), acid nitric (*apă tare*).

Săineanu, p. 272:

diplomă f. 1. document vechi, stabilind un drept sau privilegiu: *diplomă bărlădenă din anul 1134*; 2. act conferit de o Facultate și constatând capacitatea unei persoane care și-a trecut examenele: *diplomă de bacalaureat, de licențiat, de doctor*.

Săineanu, p. 294:

element n. 1. corp simplu sau substanță ce nu poate fi descompusă, ca aurul, argintul, oxigenul; 2. tot ce intră în compoziția altui lucru: *oxigenul și hidrogenul sunt elementele apei*; 3. mediu unde trăiesc un animal: *elementul pescelui e apa*; 4. *fig.* mediu favorit; 5. pl. principiile unei arte sau științe, noțiunile prime: *elemente de geografie*.

Săineanu, p. 344:

galerie f. 1. loc acoperit într'un edificiu pentru preumblare; 2. coridor lung; 3. local rezervat pentru o colecție de tablouri și colecțiunea însăși; 4. reunire de persoane cari privesc cum joacă celelalte; 5. balconul cel mai de sus într'un teatru și cel ce-l frecventă: *galeria aplaudă*; 6. drum orizontal în mine pentru descoperirea filonelor; 7. drug de care stau atârnat perdelele; *galerie de bronz pentru ferestre*; 8. tavă dinaintea sobei: *galerie de alamă sau de fier*.

După aceeași normă, a) nume: acces, act, aer, agrafă, album, aloe, ambasadă, antilopă, arctic, autentic, aventură, baso-relief, batalion, bazar, cadență, caracter, castel, cavalier, censor, ceremonie, comun, consul, contrabandă, contrast, coral, cortez, cult,

Manliu, p. 383:

acid, substanță cu gust acru, care roșește fața cea albastră a vegetalelor; mai cunoscute sunt: acid sulfuric (*ulei de vitriol*), acid acetic (*oțet*), acid nitric (*apă tare*).

Manliu, p. 395:

diplomă, document vechi, care stabilește un drept sau un privilegiu al cui-va (*diplomă bărlădenă din anul 1134*); un act (certificat) dat de o facultate universitară, prin care se constată capacitatea unei persoane, ce și-a trecut examenele (*diplomă de doctor, de licență, de bacalaureat, de moșă etc.*).

Manliu, p. 397:

element, corp simplu sau substanță ce nu se mai poate descompune (ca aurul, oxigenul etc.); tot ce intră în compoziția altui lucru (*oxigenul și hidrogenul sunt elementele apei*); mediul, în care trăiesc un animal (*elementul pescelui e apa*). Impr. mediu favorit (când e la chef e în elementul său); pl. principiile unei arte sau științe, noțiunile prime.

Manliu, p. 399:

galerie, loc acoperit într'un edificiu pentru plimbare; coridor lung; locul rezervat pentru o colecție de tablouri (și colecțiunea însăși); balconul cel mai de sus într'un teatru și populațiunea lui (*galeria aplaudă*); drum orizontal în ocne; drug de care se atarnă perdelele; tavă dinaintea sobei.

decret, disc, echilibru, emisfer, eter, extremitate, fabulos, fantasmă, fascie, favore, fenomen, firmament, garnisonă, genealogie, gheretă, gondolă, gravitate, hieroglife, hipnosă (= hipnotism), identitate, incident, inspir, instinct, magie, masă, mercur, metodă, monoton, mutual, naufragiu, obuz, paralizie, pastă, patron, prismă, proiect, provisiune, plan, savant, semilună, senzație, simbolic, simetrie, sistemă, sofism, solemn, stalactit, stepă, surtuc, talent, taler, topuz, trib, triumf, tropic, turbă, turban, virtute.

b) verbe: afirm, acilimatez, disolv, dispar, distrug, execut, exiliez, fixe, furnizez, proclam, profesez, proscriu.

5. D. Manliu nu s'a mulțumit numai a copia nume și verbe, archaisme și neologisme (adică materialul propriu-zis al unui vocabular), ci încă a întins metoda-l particulară și asupra numelor proprii. În acest mod, cele câte-va nume personale și geografice din Cartea-l de citire se regăsesc, *tale quale* și în Dicționarul Universal.

Săineanu, p. 31:

Amian-Marcellin m. istoric latin din sec. IV după Cr., tovarășul împăratului Iulian în războaiele sale. Istoriile sale conțin faptele petrecute între anii 352—378 după Cr.

Săineanu, p. 72:

Bahlui m. 1. afluent al Jijiei, trece prin Iași; 2. șir de dealuri cari se întind de la N. spre S.; 3. șes și plasă în județul Iași.

Săineanu, p. 229:

Cremene m. personagiu fictiv: *satul (îrgul) lui Cremene*, unde ficcare e stăpân: *ian o țară de jae, satul lui Cremene, fără câini și fără jilari*. AL. V. HOLBURĂ.

Săineanu, p. 723:

Seti m. pl. numele vechilor popoare nomade în N.-E. Europei și N.-V. Asiei; 2. sat Scoloti, populațiune nomadă, emigrată din Asia, în parte de origină iranică, care locuia în Dobrogea și în regiunea de la Siret până dincolo de Don...

Manliu, p. 384:

Amianus-Marcellinus, istoric latin din sec. IV după Cr., tovarășul împăratului Iulian în războaiele sale. El a scris întâmplări istorice petrecute între anii 352—378 d. Cr.

Manliu, p. 386:

Bahlui, râul ce trece prin Iași și se varsă în Jijia; un șir de dealuri ce se întind de la N. spre S., un șes și plasă în județul Iași.

Manliu, p. 394:

Cremene, un nume de persoane fictivă: *Satul (îrgul) lui Cremene* (un sat închis, în care ficcare e stăpân), o țară de hac (sic!), *satul lui Cremene fără câini și fără jilari*. În Moldova se întrebuintăză cuvîntul Holbură cu același înțeles.

Manliu, p. 416:

Schiti (Sciti), numele vechilor popoare nomade din N.-E. și N.-V. Asiei; Scoloti, o populațiune nomadă, emigrată din Asia, în parte de origină iranică, care locuia în Dobrogea și în regiunea de la Siret până dincolo de Don.

Cf. Amazóne, Angora, Bistrița, Bosfor, Bugeac, Caragea, Ceahlău, Cetatea-Némțului, Cotnari, Dorna, Halima, Istrița, Medusa, Neva, Piei-Roșii, Plevna, Prometeu, Rariu, Săcele, Sat-Mare, Scheia, Soliman, Stambul, Țara de jos, Vatra-Dornei, Voroneț.

6. Dar de sigur rubrica cea mai importantă e cea următoare. Dicționarul Universal conține erori, nu tocmai atâtea câte au trimbițat defăimătorii săi, dar are în fine erori. Ei bine, pentru d. Manliu cartea mea e infailibilă. D-sa se crede orbesce în Dicționarul Universal și nu permite nimănui a se îndoi de caracterul său impecabil. Cum să nu fi îngăduitor pentru atâtea atențiune?

E vorba de definițiunii ca:

Săineanu, p. 186:

cobză f. un fel de chitară scurtă în gât, cu o cîrdă, pe care lăutarii cîntă basul: *lin viorele răsund, iară cobza ține hangul* Em. || adv. țepăn: *a lega cobză*.

Săineanu, p. 443:

țîrî m. pl. nădragi largi țărănesci.

Ei bine, aceste definițiuni sunt greșite: *cobza* are mai multe cîrde, iar *țîrî* nu sunt largi ci strîmți.

După toate cele-lalte dovezi pozitive, cea din urmă, tocmai prin caracterul ei negativ, accentuează și mai mult desăvîrșita lipsă de scrupule în *plagiarea* pe scara cea mai întinsă a Dicționarului Universal.

B. Reproduseri ușor modificate.

Cel puțin jumătate din întregul Vocabular al d-lui Manliu conține transcrieri *ad-litteram* din Dicționarul Universal. N'aș putea totuși preciza motivul ce l'a îndemnat de a se abate de la o normă așa de comodă: fost-a mustrarea de cuget de a-și fi însușit fără dîr și pîte munca altuia? sau gîndul de a masca într-o cât-va aceste imprumuturi făcute cu toptanul? Dacă conștiința a vorbit un moment d-lui Manliu, aș fi dispus să-l acord circumstanțe atenuante; dacă însă cum mi-e tîmă, scopul urmărit n'are nimic comun cu morala curentă, nu pot în de ajuns blama o apucătură așa de necinstită. A-ți însuși *en bloc* munca altuia fără scirea și consimțimintul celui direct interesat în cauză, a căuta apoi ici coala a hazarda de la sine

câte o substituie inocentă a unei vorbe din context, traducînd chip mai popular cu repetițiunii sau superfluității—iată în linii generale sistema aplicată de d-l Manliu în transcrierea părții necesare din *Dicționarul Universal*.

Dar să dăm și aci câte-va exemple de asemenea variante abia perceptibile.

Săineanu, p. 47:

arc, (pl. *arce* și *arcuri*) 1. armă cu care în vechime s'arunca săgeți: *ei scot din a lor arcuri un vișor de săgeți* AL; 2. ori-ce formă încovoiată: *trăsuri pe arcuri*; 3. *Arch.* întorsătura unei bolti: *arc de triumf*, monument în formă de poartă boltită, împodobit cu basso-relieuri și inscripțiuni; 4. *Geom.* porțiunea unei circumferențe.

Săineanu, p. 98:

boboc, m. 1. potirul ce conține florea înainte de a se deschide și a se desvolta pe deplin (Sinonim: mugur); 2. florea nedesvoltată de trandafir; 3. *fig.* tîner și frumos, în prima florie a tinereței: *un boboc de fată*; 4. puii de găscă sau de rață.

Săineanu, p. 115:

buhaiu m. 1. bivol; buhaiu de baltă, pasere de apă numită și *băltan de stuh*; 2. putinică cu o cîrdă pe fund, ale cărei vibrațiuni imită mugetul boilor la arat: *cu buhaiul se colindă în sîra de Sf. Vasile, urînd plugușorul*; 3. *fig.* om gros și gras cu glas de bivol; 4. stupul ce nu roiesce.

Săineanu, p. 564:

ochiū m. (pl. *ochiū*) 1. 2. . . . 3. ochiū de găină, bătătură între degetele piciorilor; 4. punct colorat pe cărțile de joc: *dece ochi de pică*. || n. (pl. *ochiuri*) 1. gam de ferăstră; 2. încrucișarea firelor într-o țesătură de bumbac, într-o plasă; 3. verigă de lanț, laț de funie; 4. găurile ce se formează în

Manliu, p. 385:

arc, o armă cu care în vechime se arunca săgeți, ori-ce formă încovoiată (*trăsură pe arcuri*), arcurile unei bolti; arc de triumf; o poartă boltită împodobită cu figuri și inscripțiuni. În Geometrie, *arc* se dice de o parte din circumferință. Pluralul de la *arc* e *arcuri* și *arce*.

Manliu, p. 387:

boboc, potirul ce închide florea înainte de a se ivi și a se desvolta (mugur); florie nedesvoltată de trandafir; impr. tîner frumos, în vîrstă fragedă; puii de găscă ori de rață.

Manliu, p. 388:

buhaiū, bivol, taur; *buhaiū de baltă*—bov de baltă, o pasere de apă ce se mai numește și *băltan de stuh*; putinică (bărbăntă), ștean, pe fundul cărei se întinde o cîrdă ce atingîndu-se, imită mugetul boilor de la plug. Cu *buhaiū* umblă colindătorii în ajunul anului nou; omul gros și gras cu glas ca de bivol, stupul ce nu roiesce.

Manliu, p. 409:

ochiū, afară de înțelesul propriu, mai însemnă: punct colorat pe cărțile de joc; *ochiū de găină*—bătătură; gîm de ferăstră, pătratele dintre firele unei rețele ori ale unei țesături; verigi de lanț, laț de funie; găurile cari se fac în pâine și în cașcaval; rotocole de grăsimi peste supă; pl. *ochiuri*—ouă prajite

pâine, brânză; 5. rotocôle de grăsimi pe suprafața apei; 6. ouă prăjite în unt; 7. chilioră de stup; 8. luminii de crâng, rariște; 9. virtute de apă; 10. boboc de flóre, mugur; 11. Bot. nume de plante: *ochiu-boului... ochiu-șerpelui... ochiu-sórelui...*; 12. Zool. ochiu-boului... ochiu-păunului...

în unt; celula fagurilor; luminii în crâng, rariște; gaură în ghiață; virtute de apă, bălți; boboc de flóre, mugur; nume de plante și animale (ochiul boului, flóre și pasere; ochiul șarpelui = cicóre; ochiul sórelui, ochiul păunului).

După același calapod: accident, anuar, anecdotă, bombă, caic, cherestea, crisă, fantasmă, flagel, flintă, fole, fregată, glorie, halal, haos, hîrleț, hrêpcă, laie, lapoviță, lighian, luminii, mălaiu, marș, matcă, mehenghiu, melancolie, meși, metaforă, meteor, misiune, moșie, monstru, mors, nălucă, náprasnic, ope-rez, orbită, otavă, pacea, pală, patron, peisaj, percep, rechin, scenă, șerpar etc.

C. Alternări și combinări.

Spre a termina cu caracteristica modului de a proceda al d-lui Manliu, mai amintesc și unele apucături parțiale menite a completa amănuntele date până acum.

Dacă cititorul e curios să știe de unde autorul Cărții de citire a luat definițiunea numelui *gripsor* n'are de cât să deschidă Dicționarul Universal sub vorba *sgrifor*; de asemenea, pentru *nagă*, să se refere la *cioclică*, pentru *posmag* la *pesmet*, pentru *Statu-palmă* la *Barbă-coț*, pentru *Cetatea-Nemțului* la *Nemțu*, pentru *Erme* la *Mercur*, etc.

Și dacă, din întâmplare, s'ar întîlni la unele vorbe din cartea d-lui Manliu amănunte ce lipsesc în Dicționarul Universal, motivul e că d-sa a creșut mai nemerit de a combina sub același termen două explicațiuni răslețe. Așa, de pildă, sub *divan*, a introdus și explicațiunea istorică dată sub locuțiunea *ad-hoc*, la *plocon* a adăugat un amănunt ce se află sub *bairamlık* etc.

În fine, d. Manliu intervertesce din când în când ordinea logică a definițiilor aflate în cartea mea; dar această inversiune se raportează exclusiv la cifre și nu schimbă o iotă din definițiunile date (cf. ca exemplu tipic vorba *vătaf*).

Faptele enumerate până aci sunt de natură a nu admite nici discuțiune, nici justificare. Ele sunt prea brutale, în realitatea lor scandalosă, spre a mai fi nevoie de a se insista asupra-le. E negreșit tristă constatarea că persóna, care s'a făcut culpabilă de un asemenea delict, nu e un simplu învățător de la țară, lipsit de mijloace materiale și intelectuale, ci un eminent profesor și pedagog consumat.

Dar constatarea devine și mai sugestivă, dacă aflăm că nu pentru întâia oară d. Manliu a comis asemenea faptă; cazul

d-sale e o adevărată recidivă, în nisce împrejurări cari au multă analogie cu cele actuale.

Iată cazul destul de interesant.

În 1894, d. Manliu își propusese să înzestreze școlile noastre secundare cu o *Gramatică istorică a limbei române*. Și cu această ocaziune, d-sa creșu necesar a transporta în cartea sa două întregi capitole luate d'a dreptul din lucrările mele filologice, trecând, bine înțeles, sub tăcere, numele autorului și titlul scrierilor de unde le-a împrumutat. Deja pe atunci, uimit de lipsa de scrupule în materie literară a d-lui Manliu, îi atrăsesem atențiunea, că contra-banda d-sale nu mi-a scăpat din vedere.

Gramatica istorică a limbei române a d-lui Manliu — diceam în a doua edițiune a *Istoriei filologiei române*, p. 236 — dovedesce cea mai elementară lipsă de probitate științifică. Capitolul despre Gramatică și Dicționare, precum și cel despre Semantica, sunt reproduceri quasi textuale din *Istoria filologiei române* și din lucrarea noastră asupra Semasiologiei. Cu toate acestea, d. Manliu n'a creșut de cuviință a menționa, fie și în trecăt, numele autorului, căruia îi revine la adică partea cea mai solidă a Gramaticii sale.

O lecțiune dată în termîni atât de politicoși rămase însă fără efect asupra conștiinței d-lui Manliu. După un interval de 4 ani, d-sa, vrînd să anexeze Cărții sale de citire un Vocabular explicativ, nu face de cât a improspăta, și de astă dată pe scara cea mai întinsă, procedura-i deja cunoscută.

E adevărat, că eu mă aflam pe atunci în străinătate și n'as fi putut da de urma acestei nouă contra-bande. Dar cred că tocmai această împrejurare agravează atitudinea d-lui Manliu.

În fine, ori-ce reflexiune asupra faptului consumat ar fi, după toate probele aduse, curat supreflue. Sîrșind, mă mărginesc a constata că procedura d-lui Manliu e unică în analele plagiatului. Cestiunea urmărită în totă întinderea ei, așa cum m'am încercat a o face în paginile de mai sus, ese din cadrul unei critici literare și intră în resortul afacerilor judiciare.¹⁾

Biblioteca Condala
Regionala Craiova

¹⁾ Reprodus după „*Noua Revistă Română*” din 15 Martie 1901.